

1. Кучерук О. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2011. 420 с.
2. Рагріна Ж. Підготовка майбутніх іноземних спеціалістів-медиків до професійного спілкування : дис. ... канд. пед. наук. Запоріжжя, 2017. 298 с.

Шабат-Савка Світлана,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри сучасної української мови,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

НАЦІОНАЛЬНИЙ СИНТАКСИС КРІЗЬ ПРИЗМУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОМЕНТАЛЬНОСТІ

У контексті сучасної лінгвосинергетики актуальністю відзначаються ті наукові студії, що спрямовані на вивчення мови як культурного коду нації, на ретельне студювання мовних одиниць з опертям на менталітет, мислення й етнокультуру народу. Важливість таких досліджень зумовлена зацікавленням лінгвістів вербальною реконструкцією ментальності народу в різнорівневих мовних одиницях, зокрема – і в аспекті синтаксису як найвищого рівня мови. Утім, синтаксису національного – такого, що передає ціннісні орієнтири та моральні настанови людини як представника української етнокультури. На нашу думку, саме національний синтаксис найтісніше, ніж будь-який інший розділ мовознавства, пов'язаний з мисленням, думкою, судженням – антропозорієнтованими поняттями, що увиразнюють лінгвоментальність як присутню ознаку національної лінгвокультурної спільноти. Цілком погоджуємося з тим, що національний синтаксис – найстабільніша мовна система, «яка через віки зберегла життєдайний шар мови, пов'язаний з умінням українського народу тонко відображати почуття і думки, формувати й виражати своє світобачення в розгорнутому висловлюванні» [3, 220].

Ідея наднаціональної природи синтаксису надто суперечлива. Її суть полягає в тому, що різні національні мови мають спільні синтаксичні одиниці, які не виявляють у своєму функціюванні тих або тих національних відмінностей. Однак, як зауважує К. Городенська, у динамічній системі мови «найбільш самобутніми є синтаксис та фразеологія» [1,11]. У такому разі в дослідницьке поле потрапляють не тільки універсальні синтаксичні одиниці, а передусім національно-культурні конструкції, які «з найбільшою повнотою і силою передають народний дух і національний менталітет» [2, 3]. Власне, конче необхідною для сучасної граматики виявляється систематизація етномаркованих мовних ресурсів, які виражають «простір української ментальності», передають змістовий діапазон комунікативних інтенцій, з якими

мовець як носій етнокультури входить у процес мовленнєвої діяльності. Через семантичні та синтаксичні структури можна простежити етнічні особливості світосприйняття певного народу.

Синтаксис має чітко структуровану систему мовних одиниць: від синтаксеми, речення / висловлення до складного синтаксичного цілого, тексту / дискурсу. Його національну специфіку вияскравлюють ті синтаксичні одиниці, що відображають народний дух, світогляд народу, його вірування та життєві пріоритети. З-поміж таких синтаксичних конструкцій виокремлюємо паремійні висловлення, які конотують емоційно-експресивну семантику оцінки, спонукальні інтенції поради та застереження, увиразнюють контраст, вияскравлюють полярність ознак, явищ і подій. Напр.: *А ти б, метелику, не дуже-то гордився, бо ти ж недавно з гусені уродився. Краще сухий хліб з водою, ніж паляниця з бідюю. Ліпше з розумним у біді, ніж з дурним у добрі.* Висловлення такого зразка ґрунтується на досвіді та спостереженнях народу, на образному сприйнятті доквілля, формуючи реченнєві категорії двоскладності та односкладності.

У систему конструкцій національного синтаксису входять непрямі висловлення, що слугують яскравим прикладом функційної транспозиції і міжреченнєвих формально-семантичних співвідношень. Вони експлікуються в етикетних, підкреслено ввічливих мовленнєвих ситуаціях, спрямованих на толерування кооперативного та гармонійного спілкування. Перебігу успішної комунікації сприяє заперечна форма присудка, частки *чи не; б / би*, пор.: – *Чи не подала ти мені, Галюню, води?* (В. Шевчук); – *Чи не підвезли би ви мене, куме Петре, до сусідського села?* (Є. Ярошинська). Непряма комунікація (використання модально-інтенційних висловлень у нетипових для них контекстах) – це ще один спосіб реалізації інтенцій, у якому представлена лінгвокультура мовної особистості.

Фразеологізовані комунікати – оптимальні маркери вираження інтенцій, що виражають субстанцію українського мовця і за своєю синтаксичною природою формують ідіоматичні побудови, особливі формули-реакції та моделі комунікування в діалогічному дискурсі. Напр.: [Морозиха:] *Та не викидай сміття надвір, бо против ночі не годиться.* [Маруся:] *Хіба ж я цього не знаю?* (Марко Кропивницький); – *Е, вуйно! Де мені до вашого Наливайка?* (Д. Харов'юк). Національний колорит виявляється в побудові фрази, в актуальному членуванні змісту висловленого, у реалізації емотивності та експресивності висловленого.

До національно детермінованих синтаксичних конструкцій вналежнюємо побажальні висловлення, що становлять своєрідні імперативні формули, спрямовані на вираження доброго чи поганого ставлення до співрозмовника, на демонстрацію ввічливого чи агресивного (злого) побажання, напр.: – *Будь же, дочко, здорова, як риба; гожа, як рожка; весела, як весна, робоча, як бджола, а багата, як свята земля!* (І. Нечуй-Левицький); – *Святий Петре, угоднику, аби він сказився на старість* (М. Стельмах).

Усебічний аналіз синтаксичних конструкцій з опертям на лінгвоментальність сприятиме створенню національного синтаксису

української мови, увиразненню лінгвосинергетичного підходу в поліпарадигмальному просторі мовознавства XXI ст.

Список використаних джерел

1. Городенська К. Синтаксична специфіка української наукової мови. Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. К. : КНЕУ, 2001. Вип. IV. С. 11–14.
2. Кононенко В. І. Символи української мови. Івано-Франківськ : Плай, 1996. 272 с.
3. Сучасна українська літературна мова : підручник / за ред. О. Д. Пономарева. К. : Либідь, 2001. 400 с.

Шатілова Наталія,

кандидат філологічних наук, асистент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

ТЕКСТОЦЕНТРИЧНИЙ ПРИНЦИП НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

В умовах глобалізаційних тенденцій розвитку сучасного суспільства, демократичних перетворень у соціально-політичному та економічному житті, інтеграції України у світовий інформаційний, економічний, культурний простір оновлення змісту є визначальним чинником реформування мовної освіти, а відтак й виформування відповідного інноваційного освітнього середовища, випрацювання інтерактивних методик і технологій навчання української мови, спрямованих на формування адаптованої до сучасних життєвих реалій мовної особистості.

Мовна освіта сьогодення зорієнтована на формування й розвиток мовнокомунікативної компетенції кожного, хто вивчає мову, у т.ч. як іноземну. Опанування української мови іноземними громадянами, мігрантами, біженцями потребує таких підходів, які б успішно зреалізували їхню потребу в повсякденно-побутовій, навчальній, соціокультурній, країнознавчій сферах комунікації.

На сучасному етапі модернізації та реформування мовної освіти викінченої класифікації та остаточної термінології щодо підходів до вивчення української мови в педагогіці вищої школи немає (наукові праці українських методистів подають різний їх перелік та опис) [2]. Сучасна лінгводидактика зорієнтована на традиційні та інноваційні підходи до вивчення української мови, з-поміж яких особлива роль у формуванні мовленнєвих умінь та навичок належить *текстоцентричному* (інші назви – *текстоорієнтований*, *текстотворчий*, *текстовий*, *текстоцентрично-дискурсивний*) як такому, що орієнтує на поліфункційне опрацювання текстів (усних і писемних, діалогічних